

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25 Rīga LV 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2012. gada 9. martā Nr. 1-6/1
Uz 13.02.2012. Nr.1-04/41-pav

Satversmes tiesas tiesnesei
Kristīnei Krūmai
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2011-21-01

Esmu saņēmis Jūsu lēmumu, ar kuru tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2011-21-01, kā arī lūgts līdz 2012.gada 9.martam rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem varētu būt nozīme lietā, citastarp sniedzot atbildes arī uz šādiem jautājumiem:

1) vai apstrīdētajā normā ietvertais aizsargājamo interešu – darījumu reputācija, komercnoslēpums vai autortiesības – ir pietiekams, lai persona visās tiesiskajās situācijās varētu saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu par tai nodarīto tiesību aizskārumu – personisko kaitējumu;

2) kā tiesiski risināma situācija, kad valsts pārvalde juridiskajai personai (komersantam) ir nodarījusi personisko kaitējumu, kas attiecas uz tādām personas interesēm, ko neaptver apstrīdētā norma;

3) vai apstrīdētā norma būtu pilnveidojama, lai to varētu piemērot situācijās, kad iestāde, ierobežojot personas pamattiesības, vairākkārt rīkojas pretēji tiesas judikatūras atziņām.

Satversmes tiesas lietā Nr.2011-21-01 tiek vērtēta Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta otrās daļas (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstība Latvijas Republikas 92.pantā noteiktajām pamattiesībām, proti, personas tiesībām uz atbilstīgu atlīdzinājumu.

Satversmes 92.panta trešais teikums nosaka: „Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu”. Tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu izriet arī no Latvijai saistošajiem starptautiskajiem dokumentiem, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – ECK) 13.pants paredz:

„Ikvienam, kura tiesības un brīvības, kas noteiktas šajā Konvencijā, tiek pārkāptas, ir nodrošināta efektīva aizsardzība valsts institūcijās, neskatoties uz to, ka pārkāpumu ir izdarījušas personas, pildot dienesta pienākumus”. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka tas, kādā veidā tiek īstenotas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību ir pamatā pašas valsts izšķiršanās, tomēr, neskatoties uz to, šai aizsardzībai ir jābūt efektīvai praksē”¹.

Līdzīgu regulējumu paredz arī ANO dokumenti. ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 8.pants nosaka, ka „katram cilvēkam ir tiesības uz efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem kompetentā valsts tiesā gadījumos, kad pārkāptas viņa pamattiesības, kas noteiktas konstitūcijā vai likumā”. ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 2.panta trešā daļa paredz: „nodrošināt jebkurai personai, ja ir pārkāptas šajā paktā atzītās personas tiesības un brīvības, efektīvu aizsardzības līdzekli, arī tad, ja minēto pārkāpumu izdarījušas personas, kas rīkojušās kā oficiāli pārstāvji”.

Apstrīdētā norma paredz: „Juridiskajai personai (komersantam) ir tiesības uz atlīdzinājumu tikai par personisko kaitējumu, kas nodarīts tās darījumu reputācijai, komercnoslēpumam un autortiesībām”.

Kā jau norādīts Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta pieteikumā Satversmes tiesai un Saeimas atbildes rakstā, apstrīdētā norma ierobežo juridisko personu tiesības saņemt atlīdzinājumu personiska kaitējuma gadījumā, jo izsmeļoši nosaka konkrētus gadījumus, kad šāds atlīdzinājums ir pieļaujams.

Uzskatu, ka apstrīdētajā normā sniegtais uzskaitījums nav pilnīgs un arī juridiskai personai var tikt aizskartas cita veida intereses.

Privāto tiesību juridiskas personas, neskatoties uz normā iekļauto paskaidrojošo tekstu iekavās - komersants, var būt arī cita veida personas, tai skaitā, biedrības. Tomēr apstrīdētajā normā ietvertais aizsargājamo interešu loks pamatā varētu būt būtisks tieši komersantiem. Savukārt biedrībām biežāk būtiskāka būtu aizsardzība pret citu tiesību iespējamu aizskārumu, tai skaitā tiesībām uz vārda brīvību, pulcēšanās brīvību, u.tml.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta pirmā daļa, kurā tiek noteikts, kas šī likuma izpratnē tiek uzskatīts par personisko kaitējumu attiecībā uz fiziskajām personām, dod daudz plašāku aizsargājamo interešu loka uzskaitījumu. Turklāt minētā norma atstāj šo uzskaitījumu atvērtu, daļas beigās nosakot tiesības prasīt atlīdzinājumu arī par „citām nemantiskām tiesībām vai ar likumu aizsargātajām interesēm”.

Uzskatu, ka nav pamatots likumdevēja noteiktais sašaurinātais juridisko personu tiesību un interešu uzskaitījums salīdzinājumā ar fiziskajām personām noteikto uzskaitījumu.

¹ Jakobs, White & Ovey „The European Convention on Human Rights”, Fifth edition – Oxford University Press, 2010 – p.135.

Galvenais princips, kas izriet no Satversmes 92.panta trešā teikuma ir personas tiesības nepamatota tiesību aizskārums gadījumā uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Tātad, Satversmes 92.pants neizdala, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā tiesības uz atlīdzību ir tikai fiziskajām personām. Tomēr apstrīdētā norma rada situāciju, kad faktiski juridisku personu tiesības prasīt atlīdzinājumu par nemantisku kaitējumu ir ļoti sašaurinātas. Konkrētajā gadījumā nav arī redzams tiesisks pamatojums šādai tiesību ierobežošanai.

Ir saprotams, ka par atsevišķiem nemantiskā kaitējuma veidiem juridiska persona nekad nevarēs prasīt atlīdzību (piemēram, par kaitējumu, kas nodarīts personas dzīvībai, veselībai, u.tml.). Bet nevar piekrist, ka ar iestādes prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību nevar tikt nodarīts nemantisks kaitējums juridiskai personai arī citos gadījumos kā apstrīdētajā normā uzskaitīts vai, ka par šāda veida kaitējumu nevajadzētu juridiskai personai sniegt atlīdzinājumu.

Turklāt, saskaņā ar Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta ceturto daļu, atlīdzinājums par personisko kaitējumu var arī būt iestādes rakstveida vai publiska atvainošanās. Tātad, privāto tiesību juridiska persona, ja vien nav aizskartas apstrīdētajā normā norādītās intereses, nevar prasīt pat atvainošanos no iestādes.

Kritiski vērtējams Saeimas atbildes rakstā paustais, ka „Saeima apšaubītu, ka Latvijas tiesību sistēmas pamatprincipiem atbilstu atlīdzinājuma funkcijas maiņa, restitūcijas vai kompensācijas funkciju aizstājot ar sodīšanas vai prevencijas funkciju”. Uzskatu, lai gan pamatā patiešām atlīdzinājuma primārais mērķis ir restitūcija vai kompensācija, tomēr neapšaubāmi atlīdzinājumam ir jābūt vērstam arī uz to, lai atturētu tiesībpārkāpēju no līdzīgu pārkāpumu izdarīšanas turpmāk. Arī Augstākā tiesa lietā Nr. SKC-40 2011. gada 26. janvārī norādījusi: „Morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšana nozīme ir arī atlīdzinājuma funkcijai. Proti, atlīdzinājumam ne tikai jāsniedz gandarījums personai, kuras tiesības tikušas aizskartas, bet arī jāattur vainojamā persona no līdzīgu aizskārums izdarīšanas nākotnē. Tādējādi atlīdzinājums nedrīkst būt nesamērīgi mazs”.

Augstākās tiesas Senāta lieta SKA-771/2011 ir uzskatāms piemērs, kad efektīva tiesību aizsardzības mehānisma trūkuma dēļ (tiesai nav iespējams noteikt atlīdzību par konkrēto nemantisko kaitējumu), pašvaldība sistemātiski ierobežo tiesības uz pulcēšanās brīvību.

Uzskatu, ka, lai tiktu nodrošinātas Satversmē noteiktās tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu, apstrīdētajā normā nevajadzētu būt norādītam izsmeļošam iespējamo aizskarto interešu uzskaitījumam, nosakot tiesības prasīt atlīdzinājumu arī par „citām nemantiskām tiesībām vai ar likumu aizsargātajām interesēm”. Otrs variants būtu neizdalīt Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.pantā atsevišķu daļu attiecībā uz juridiskām personām, bet pirmajā daļā noteikto regulējumu attiecināt gan uz fiziskām, gan juridiskām personām.

Ņemot vērā visu iepriekš norādīto, secinu, ka pašreizējais regulējums apstrīdētajā normā ir ne tikai nesamērīgs pats par sevi, bet, ievērojot, ka tiesības uz taisnīgu atlīdzinājumu ir nesaraujami saistītas ar citu cilvēktiesību nodrošināšanu, arī ierobežo efektīvu citu tiesību īstenošanu. Uzskatu, ka tā rezultātā apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92.pantam.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

Bruņeniece 67686768

08.03.2012.

G. Bruņeniece